

Borba za neovisnost u španjolskoj Južnoj Americi

Šercer, Frane

Undergraduate thesis / Završni rad

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:186:987803>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-10-06**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences - FHSSRI Repository](#)

SVEUČILIŠTE U RIJECI
FILOZOFSKI FAKULTET

Borba za neovisnost u španjolskoj Južnoj Americi
(završni rad)

Student: Frane Šercer

Rijeka, 2022.

SVEUČILIŠTE U RIJECI
FILOZOFSKI FAKULTET
ODSJEK ZA POVIJEST

Borba za neovisnost u španjolskoj Južnoj Americi
(završni rad)

Preddiplomski studij povijesti

Student: Frane Šercer

JMBG: 0009081679 (21345)

Mentor: Prof. dr. sc. Dubravka Božić Bogović

Rijeka, rujan 2022.

IZJAVA

Pismeno izjavljujem da je ovaj završni rad moje autorsko djelo napisano služeći se literaturom navedenom na kraju rada. Izjave i bilješke drugih autora parafrazirane su i citirane u skladu s korištenom literaturom.

Student: _____

Sadržaj

Uvod.....	1
1. Što je to španjolska Južna Amerika?	2
2. Povijesni okvir 19. stoljeća.....	3
3. Predrevolucionarno doba.....	4
3.2.Vlast u kolonijama i reforme dinastije Burbon	4
3.3.Ekonomija i dinastija Burbon.....	5
3.4.Društvena struktura	6
4. Pobune: znakovi nestabilnosti	7
5. Prvi do nezavisnosti-Haiti	9
6. Intelektualna revolucija i utjecaji na globalnoj razini	10
7. Borba za neovisnost.....	12
7.1. Napoleon kao uzrok borbe za neovisnost.....	12
7.2. Pristupi, Simon Bolivar!.....	13
7.3. Borbe na jugu	16
7.4. Guayaquil i završetak borbe za neovisnost.....	18
8. Zaključak.....	20
9. Literatura	21

SAŽETAK

Prva polovica 19. stoljeća donosi nam veoma zanimljiv obrat nego li prijašnje 18. stoljeće. Naime, 19. stoljeće je stoljeće velikih revolucionarnih pokreta u kojima pojedine države ostvaruju svoju nezavisnost preko dizanja ustanaka, utjecaja iz prosvjetiteljstva, ali i vođenja ratova za ostvarivanje liberalne, nacionalne države. Nakon što je to postignuto u Sjevernoj Americi utjecaj će polako ali sigurno stići i u Južnu Ameriku koja će proći svoju fazu oslobađanja od kolonijalne vlasti i apsolutizma. Dakako, i u Južnoj Americi osjetit će se utjecaji s obje strane svijeta i iz Sjeverne Amerike i iz Europe u kojoj stvari praktički započinje Napoleon svojim pohodom na gotovo čitav kontinent. Prije njega to je napravila Francuska revolucija (1789.-1795.) koja je pokazala da se da stvoriti jedan novi sustav. Slični sustavi počet će se pojavljivati u Južnoj Americi, potaknuti baš iz tih krajeva. Kulminirati će pokretom pojedinih karizmatičnih ličnosti, od kojih se ponajviše izdvaja Simon Bolivar, poznat i kao *Osloboditelj*. On će svojim vještim akcijama, diplomacijom i odanošću svojim principima dovesti do oslobođenja od španjolske vlasti, zajedno sa svojim pomoćnicima i istomišljenicima, rasprostranjenim diljem španjolskog djela kontinenta bilo u Čileu, Argentini ili Peruu. Neke države proći će teži put do cilja neovisnosti, neke sasvim ležerno, te će njihov put označiti novu povijesnu etapu i samo dokazati uspješnost europskih ideja spojenih sa južnoameričkom razboritošću. Na kraju će ostvarenje tih revolucija tj. neovisnosti dovesti do dugoročnih posljedica kako 19. stoljeće bude odmicalo u Južnoj Americi.

Ključne riječi: 19. stoljeće, borba za nezavisnost, prosvjetiteljstvo, Bolivar, Španjolska, kreolci

Uvod

Na pragu iz 18. u 19. stoljeće možemo primijetiti mnogobrojne promjene koje se događaju u geopolitičkoj, ali i društvenoj sferi na području Europe, te se one šire dalje u Sjevernu Ameriku, a zatim i u Južnu Ameriku. Osim što se pojedini politički sustavi počinju preobražavati iz monarhija u prosvijećene apsolutizme, tako se i pojedini teritoriji u vlasništvu ili nadležnosti tih monarhija žele odcijepiti od suverena. Poticaj za to definitivno nam daje novi pogled na svijet koje je utjelovljeno u prosvjetiteljstvu, čiji su pripadnici jedni od najvećih mislioca povijesti staroga kontinenta. Pored toga, tu je i atmosfera 19. stoljeća kojeg možemo nazvati dugim pošto po mnogima započinje Francuskom revolucijom (1789.), a završava izbijanjem Prvog svjetskog rata(1914.). U period između dva navedena događaja buknuće diljem svijeta snažne borbe i previranja po pitanju ostvarivanje nezavisnosti država. Tako će revolucije i pokreti za neovisnost buknuti i u Južnoj Americi, a ovaj rad prikaz je perioda od predrevolucionarnog doba do ostvarivanja te neovisnosti. Važno je ukomponirati oba segmenta jer borbu za neovisnost ne možemo analizirati bez temelja.

Cilj ovog rada, na temelju dostupne, strane literature, jest prikazati i opisati borbu za neovisnost španjolskog djela Južne Amerike. Ovaj rad započinje objašnjenjem pojma Latinska Amerika, kako bi se lakše definiralo područje kojim se ovaj rad bavi, naročito zbog kompleksnog sastava južnoameričkog kontinenta. Nakon toga slijedi povijesni okvir kako bi se upoznali s atmosferom koja vlada u svijetu. Atmosfera je također prikazana kroz predrevolucionarno doba u kojem se definiraju društveni, politički i ekonomski odnosi na kontinentu. U to doba spadaju i pobune diljem kontinenta, a najznačajnija događa se na otoku Hispaniola. Njena važnost prikazana je također kao uvertira u glavni dio rada, uz intelektualnu revoluciju i situaciju u Europi. Borba za neovisnost potaknuta je iz Europe te ona kao glavni dio ovog rada donosi podatke o akterima, procesima, putovima i metodama borbe za neovisnost odnosno revolucije u španjolskom djelu južnoameričkog kontinenta i njihovu uspješnost. Kao epilog, iznijet će se zaključak potkrijepljen mojim vlastitim mišljenjem.

Problemi koji zahvaćaju realizacijski aspekt ovog rada jest ponajviše vezan za literaturu. Naime, u Hrvatskoj nema previše stručnjaka koji se bave južnoameričkom poviješću, a ako ih i ima uvelike se fokusiraju na nešto suvremenije teme kao što je 20. stoljeće. Zato se ovaj rad oslanja na nekoliko stranih autora od kojih su najznačajniji i najkorisniji Benjamin Keen i Keith Heynes te njihovo djelo *A History of Latin America*. Vrijedne spomena i od velike koristi autorice su poput Leslie Bethel i Terese A. Meade, čija djela u detalje opisuju situaciju u Južnoj

Americi za vrijeme revolucije tj. borbe za neovisnost koja je fokus ovog rada. Uz borbu za neovisnost, dodirnuti ćemo se i drugih segmenata poput političkog i društvenog uređenja koji su važni za formiranje cjelokupne priče.

1. Što je to španjolska Južna Amerika?

Kako bi se definiralo zapravo čime se ovaj rad bavi tj. koje geografsko područje obuhvaća definirat ćemo nekoliko pojmova. Od njih se ponajviše ističe pojam Latinske Amerike koji je još definiran kao cijeli južnoamerički kontinent, srednja Amerika, Meksiko, te karipski otoci na kojima se govore romanski jezici.¹ Za taj naziv postoje razne teorije podrijetla. Tako neki smatraju da naziv potječe još iz 16. stoljeća te da su tadašnji geografi nadjenuli naziv za nove kolonijalne posjede Španjolske i Portugala kako bi se referirali na jezike temeljene na latinskom koji su nametnuti domorodcima i robovima iz Afrike. Drugi se zalažu za gledište da je termin skovan u 60-im godinama 19. stoljeća pod vladavinom Napoleona III. Tada je došlo do pokušaja Francuske da zemlje čiji jezici potječu iz latinskog na prostoru Amerika budu uklopljeni u neokolonijalno carstvo.² No, taj pojam uglavnom se odnosi na zemlje tj. prostore čiji su glavni jezici Portugalski i Španjolski.

Što se španjolskog govornog područja tiče ono se pruža od granice Meksika i SAD-a, pa sve do Cape Horna u Čileu. Tako nakon Meksika zahvaća i centralnu Ameriku u koju spadaju današnje države poput Gvatemale, Hondurasa, Belizea, Nikaragve i Paname (koja se jednim djelom nalazi na južnoameričkom kontinentu) i druge. U države središnje ili centralne Amerike također spadaju i otočne države u Karipskom moru i Atlantiku, a neke od njih su Kuba, Portoriko, Trinidad i Tobago, Santo Domingo i ostale.

No, što se tiče područja kojim se ovaj rad bavi, to je španjolska Južna Amerika. U nju spadaju države od Venezuele do Čilea koje još uključuju Kolumbiju, Ekvador, Peru, Boliviju, Paragvaj, Urugvaj i Argentinu. Prirodne granice koje dijele te države od ostalih dijelova južnoameričkog kontinenta jesu prvenstveno amazonska prašuma kao granica između španjolskog djela i onog portugalskog tj. Brazila. Tu u obzir još dolaze Ande koje također predstavljaju granicu između španjolske i portugalske sfere utjecaja. Panamsko kolumbijska granica povlači se od Karipskog mora (grad La Miel) pa sve do najjužnije točke Sjeverne Amerike (obala Punta Mariato). Osim

¹ Kos-Stanišić, *Latinska Amerika-povijest i politika*, 13.

² Meade, *A History of modern Latin America*, 31.

toga, Venezuela danas dijeli granicu sa Gvajanom koja također ne spada u španjolsku Južnu Ameriku. Sada kada je definirano područje kojim se ovaj rad bavi, upoznat ćemo se s uvertirom u glavni dio priče.

2. Povijesni okvir 19. stoljeća

Bitna stavka u formiranju glavne priče ovog rada jest povijesni kontekst. Na njega se moramo referirati kako bi bolje razumjeli procese koje se odvijaju kroz povijesnu etapu kojom se ovaj rad bavi, a fokus je na periodu od približno 1800. godine do sredine 1820-ih. No, stvar je puno kompleksnija, stoga je potreban i svojevrsni dijakronijski pristup.

Pod time se podrazumijeva i period prije 1800. godine, a riječ je o dva ključna događaja; Američki rat za neovisnost i Francuska revolucija. Naime, u *zeitgeistu*³ u kojem prevladava buđenje nacionalnih identiteta, potaknuto prosvjetiteljstvom, važno je za istaknuti Američki rat za neovisnost (1775.-1783.). Donošenjem Deklaracije nezavisnosti 1776., afirmira se identitet nacija-sloboda, na unutarnjem i globalnom planu po prvi puta u povijesti. Ovdje se prije svega misli na neovisne demokratsko-liberalne elemente koji će se afirmirati i utjecati na stanje u Južnoj Americi 30-ak godina kasnije. Također, godine 1789., kao drugi važan događaj izdvaja se početak Francuske revolucije (1789.-1795.). Revolucionarna opreka narod-kralj rezultirat će rušenjem „staroga režima“ i dolaskom na vlast Napoleona Bonaparte, što će kasnije izazvati domino efekt ne samo u Europi, već i u Južnoj Americi po pitanju borbi za neovisnost i ostvarenje neovisnosti na štetu suverena.

U teorijskom smislu glavne uzročnike pojave nacije i zahtijevanjima sloboda od strane masa prema suverenu možemo prije svega pronaći u velikim misliocima već spomenutog prosvjetiteljstva. Među njima se izdvajaju John Locke, Thomas Hobbes, Denis Diderot, Jean-Jacques Rousseau i drugi. Zasiurno je da su neki od ovih autora bili poznati onim istim ljudima koji su započeli Američki rat za neovisnost, bilo zbog njihovog podrijetla, putovanja, europskog ekonomskog monopola i sličnih stavki. Valja pretpostaviti da je slična situacija vladala i u Južnoj Americi. Zasada nam je važno da se upoznamo sa situacijom u 18. stoljeću kao svojevrsnom uvertirom u borbu, i na kraju, neovisnost španjolskog djela južnoameričkog kontinenta.

³ Općenita intelektualna, moralna i kulturalna klima jednog vremena.

3. Predrevolucionarno doba

Kako bi došli do same borbe za neovisnost od Španjolske važno je sagledati ekonomsku, društvenu i političku strukturu kolonija na južnoameričkom kopnu. Ovo je veoma kompleksan zadatak, a kao analogija za to poslužiti će nam Južna Amerika u geografskom smislu. Naime, kako je kontinent bogat bioraznolikošću, topologijom, klimatskim uvjetima i drugim stavkama, tako je kontinent raznolik i po svom društvenom sastavu, političkim prilikama i ekonomskoj situaciji i okolnostima na prijelazu iz 18. u 19. stoljeće. Zato je važno sagledati situaciju koja se događa još u 18. stoljeću te strukturu samih kolonija.

3.2. Vlast u kolonijama i reforme dinastije Burbon⁴

Na čelu španjolskih posjeda u Južnoj Americi nalazi se Španjolsko Carstvo. Produžena, administrativna, ruka krune naziva se Vijeće Indija (osnovano još u 16. st.) zajedno s dva tijela: trgovački ceh (*Consulado*) i odbor za trgovinu (*Casa de Contratación*). Vijeće Indija zaduženo je za nadgledanje svih stvari koje se odnose na upravu, oporezivanje, pokroviteljstvo i obranu teritorija. *Consulado* zadužen je za nadgledanje flota koji su prevozile bogatstvo iz kolonija u Španjolsku. *Casa*, tijelo je koje nadgleda kolonijalni monopol: kupovinu, skladišta, prijevoz, trgovačke rute. Također, služilo je kao registar trgovaca, uvoznika i izvoznika. Vijeće Indija trpjelo je snažne optužbe za korupciju što će biti jedan od razloga za burbonske reforme u administraciji.⁵ Sva ova tijela počinju gubiti na značaju do kraja 18. stoljeća kada na njihovo mjesto počinju dolaziti individue kao što su ministri.

Osim toga, ravnoteža moći na kontinentu podijeljena je na tri grupe: administraciju, Crkvu i lokalnu elitu. Administracija posjeduje političku moć, a autoritet izvodi iz suvereniteta krune i vlastite birokratske funkcije. Uz to, nema preveliku vojnu snagu. Crkva je učvrstila svjetovnu suverenost, a njena misija bila je podržana zakonskom i ekonomskom moći. Lokalne elite posjedovale su najvišu ekonomsku moć, a po sastavu su najviše bili *peninsulares*⁶ i kreolci, što je naziv za bijelce rođene u koloniji. Oni su posjedovali imovinu u gradovima i u provinciji (selu). Do 18. stoljeća uspostavljene su lokalne oligarhije koje su uspostavljene na temelju

⁴ Pokušaj reformiranja i obnove Španjolskog Carstva u 18. stoljeću od strane Filipa V., Ferdinanda VI., Karla III. i Karla IV.

⁵ Meade, *A History of modern Latin America*, 89.-90.

⁶ Ljudi rođeni na Pirinejskom poluotoku. Burkholder, *Encyclopedia of Latin America*, 306.

prava na zemlju, rudarstvo i trgovinu, na temelju trajnih rodbinskih veza i saveza s kolonijalnom birokracijom, potkraljevskim pratnjama i sudcima *audiencia*,⁷ te na snažnom osjećaju regionalnog identiteta. Slabost kraljevske vlade i njezina potreba za prihodima omogućili su tim skupinama da razviju učinkovite oblike otpora udaljenim carskim vladama. Vladali su korupcija i mito. Dinastija Burbon smatrala je to nedopustivim.⁸ Dinastija počinje obnavljati vladu, centralizirati mehanizme kontrole i modernizirati birokratski aparat. Počinju se stvarati nove forme administracije, a s time dolaze i novi službenici. U suštini, započele su reforme 18. stoljeća čije će se posljedice osjetiti i u nadolazećem 19. stoljeću.

Stežanjem administracije paralelno se odvijalo i slabljenje Crkve od strane Burbona. Isusovci su protjerani 1767. godine. To je direktno utjecalo na kupnju njihovih mnogobrojnih posjeda od strane imućnih skupina, ponajviše kreolaca. No, nisu svi bili zadovoljni. Mnogo je španjolskih Amerikanaca⁹ vidjelo ovaj potez kao znak despotizma. Burbonske reforme dotakle su i Crkvu direktno, naročito jer je ona uživala imunitet naspram građanske jurisdikcije, a uz to njeno bogatstvo činilo je najveći izvor ulaganja u Španjolskoj Americi. Dodatan razlog slabljenja Crkve bili su mnogobrojni posjedi kojih su se Burboni htjeli domoći.

Od skupina moći valja spomenuti i vojsku. Carstvo nije posjedovalo resurse za održavanje vojske u Americi te se zato oslanjalo na kolonijalnu miliciju. Pridobivanje regruta teklo je kroz davanje statusa *fuero militar*¹⁰ kojeg je uživala španjolska vojska (imunitet i privilegije), a od sada i kreolci, ali i pripadnici miješanih rasa. Time je Španjolska gradila oružje koje se može u bilo kojem trenutku okrenuti protiv nje, a taj slučaj je vidljiv u pobuni Indijanaca iz 1780. o kojoj će biti više riječi kasnije.

3.3. Ekonomija i dinastija Burbon

Reforme dinastije Burbon na kontinentu razvijale su ekonomsku aktivnost. Tu se unaprjeđuje ponajprije poljoprivreda, stočarstvo i rudarstvo. Također, europska potražnja za proizvodima poput duhana, šećera i kože ubrzala je proizvodnju istih. Važno je i napomenuti ponovno oživljavanje iskopavanja srebra u kolonijama. Rudnici su bili u posjedima kreolaca i poluotočana (*peninsulares*), no zarada je odlazila u džepove Španjolaca koji su financirali

⁷ Visoki sudovi u potkraljevini. Ibid.

⁸ Bethell, *The Cambridge History of Latin America*, 8.

⁹ Ovaj pojam korišten je u literaturi, a ne definira točno koje skupine ulaze u grupu pod nazivom „španjolski Amerikanci“. Bethell, *The Cambridge History of Latin America*, 10.

¹⁰ Zakonska prava i privilegije u sluzenju vojske. Burkholder, *Encyclopedia of Latin America*, 117.

iskopavanja.¹¹ Produktivnost iskopavanja rasla je zbog otvaranja novih rudnika i povećanja radne snage.

Slično se očitivalo u poljoprivredi koja je stvarala probleme. Deruralizacija paralelno je nosila sa sobom povećanje broja nezaposlenih u gradovima. Razlog tomu je i stanje u samoj poljoprivredi; niska produktivnost i neprofitabilnost koje su rezultat primitivnih metoda rada, teško zadužena imanja i loši uvjeti za rad. Na kraju 18. stoljeća manufakture doživljavaju pad zbog stranih proizvoda koji su jeftiniji od domaćih, a to je vidljivo na primjeru vina i tekstila na područjima Buenos Airesa i Montevidea koji ostaju bez tržišta pred stranim konkurentima, a slična situacija vladala je na području današnjeg Ekvadora.

Nezavidnu situaciju opisuje nam José Antonio Areche odvjetnik koji je djelovao pod potkraljem Antonio María Bucareli y Ursuom. Naime, on 1774. donosi izvješće u kojem je vidljivo da povećana ekonomska aktivnost u doba Burbona ne predstavlja razliku u smislu kvalitetnih promjena u kolonijalnoj ekonomiji. Rast bez razvoja, fraza je koja ponajviše može okarakterizirati ekonomiju kolonijalnih posjeda Burbona u Latinskoj Americi.¹² Ovakvo stanje bit će jedan od uzročnika pokreta otpora.

3.4. Društvena struktura

Društvena struktura u kolonijama oslanjala se na postojeći aristokratski i feudalni poredak. Socijalni status determiniran je kriterijima poput rase, vjere i zanimanja. No, rasni kriterij nije uvijek igrao presudnu ulogu. Bijela koža bila je uglavnom znak privilegiranog statusa i superiornosti. No, kako je već rečeno to nije uvijek bio slučaj, naime, postojali su tzv. „siromašni bijelci“,¹³ uglavnom prosjaci. S druge strane, bijelce je snalazio još jedan problem koji se odnosi na ljubomoru i neprijateljstva. U kolonije su tako stizali rivali iz Europe. To se ponajprije odnosi na regionalne razlike pa rivaliteti postoje između Kastiljaca i Andaluzijaca, Kastiljaca i Baska.¹⁴ No, najveći rivalitet je postojao između već definiranih kreolaca i peninsularaca zbog diskriminacije kreolaca. Diskriminacija je utjelovljena u sprječavanju kreolaca da se zaposle u crkvi, trgovini ili vlasti. Najveća nebuloza bila je ta što su te dvije skupine pravno bile jednake.

¹¹ Keen, Haynes, *A History of Latin America*, 140.

¹² Ibid., 140.

¹³ Ibid., 110.

¹⁴ Ibid., 111.

Daljnje skupine ne uživaju privilegije kao one prethodno spomenute. Od takvih skupina izdvajaju se mestici. Mestici su proizvod miješanja rasa koje je započelo još u doba osvajanja kolonija. U to vrijeme miješani brakovi bili su dopušteni sve do trenutka kada kruna počinje stiskati obruč u toj domeni te započinje segregaciju. Sve manje Španjolaca ženilo se Indijankama ili crkinjama. Mestici su postajali kmetovi i skitnice te su se čak zapošljavali u kolonijalnoj miliciji, najvjerojatnije zbog osiguranja egzistencije ili uspinjanja na društvenoj i financijskoj ljestvici. Neki pripadnici te skupine uspjeli su se transformirati u neku vrstu niže srednje klase, otvarajući trgovine i podižući farme.

Najnižu klasu činili su crnci, mulati¹⁵ i zambi.¹⁶ Do 18. stoljeća oko 9.5 milijuna robova dovedeno je u Amerike (sjevernu, južnu i centralnu). Literatura navodi da je oslobađanje robova na španjolskim posjedima bilo brojnije nego li npr. na francuskim ili nizozemskim. Razlog možemo pronaći u analogiji sa spartanskim helotima. Naime, bilo ih je mnogo, a s aspiracijom za slobodu dolazilo je do bjegova od gospodara te je vladajuću klasu mučila bojazan od pobuna robova.

4. Pobune: znakovi nestabilnosti

Kako se sve više približavamo 19. stoljeću, može se nazrijeti velika nestabilnost u kolonijama. Stoga se postavlja pitanje; kakva je to nestabilnost? Nestabilnost se očituje u pobunama, uglavnom kreolskog stanovništva koje ne spada u elitu, ali i rastućeg urbanog i ruralnog radničkog sloja. Osnovna stvar koja razlikuje pobune u 18. stoljeću od onih u 19. stoljeću jest njihova priroda. Tako pobune koje kreću od 1720-ih, a eskaliraju velikom pobunom Tupaca Amarua II. 1780. godine, nemaju elemente borbe za neovisnost, ali su važne zbog pojedinih pokušaja ukidanja feudalnih odnosa. Te pobune zasnovane su na represalijama koje je ponudila kruna, a odnose se na porezni sustav, ekscese mjesnih službenika, korupciju i slično. Važne su iz razloga što trgovci pokazuju nezadovoljstvo prema carskoj birokraciji zbog osjećaja izostavljenosti pred kolonijalnim monopolom te se to nezadovoljstvo počinje eksponirati i u pripadnicima drugih zanimanja poput profesora, pripadnika nižeg klera, sitnih zemljoposjednika i srednjih birokrata čime se izaziva društvena nestabilnost. Tako pobune

¹⁵ Potomci robova iz Afrike i Europljanja. Burkholder, *Encyclopedia of Latin America*, 228.

¹⁶ Obično se odnosi na potomke između Indijanaca i crnaca. Burkholder, *Encyclopedia of Latin America*, 331.

dobivaju širi karakter jer u njima sudjeluju ljudi različitih zanimanja, ali i socijalnog statusa: žene, robovi, Indijanci.

Najznačajnija, već spomenuta pobuna, odvija se na području današnjih Bolivije i Paragvaja, a predvodi ju čovjek imena José Gabriel Condoracanqui. Ime Tupac Amaru II. uzeo je u čast posljednjem vladaru nezavisnih Inka iz 16. stoljeća Tupaca Amarua.¹⁷ Predvođeni njime, tisuće je Indijanaca i pripadnika mješovitih rasa započelo demonstracije i uništavanje imovine, te započelo borbu protiv kolonijalnih dužnosnika. Godine 1781. u siječnju odvila se opsada grada Cuzca od strane Tupaca i njegovih sljedbenika. U Tupacovoj vojsci sudjelovalo je između 40 i 60 tisuća ljudi, no ustanak nije urodio plodom jer nije bio dobro organiziran te se španjolska vojska ispostavila prejakom za Tupacove sljedbenike koji su kasnije, nakon što su otjerani iz grada, započeli poticanje (regrutiranje novih sljedbenika) snaga na selu. No, u travnju te iste 1781. godine Tupac je uhvaćen te je u Cuzcu pogubljen mjesec dana kasnije, tako što su njegovi ekstremiteti zavezani za četiri konja koji su trčali svaki u drugom smjeru rastrgavši mu tijelo.¹⁸ Pobuna je ugušena dvije godine od Tupacove smrti.

Još jedna pobuna koja se događa paralelno na južnoameričkom kopnu odvija se na području današnje Kolumbije tj. tadašnje Nove Granade. Pobuna se naziva Pobuna Comunerosa, a korijene vuče iz nezadovoljstva povećanjem poreza *alcabala*.¹⁹ Protest je započeo 16. ožujka 1781. u Socorru zbog uvedenog poreza. No, građani nisu protestirali samo protiv toga. U igri su se našle i druge mjere poput ograničenja uzgoja duhana, zlouporabe monopola nad alkoholom i prekomjerne koncentracije rashoda javnih prihoda u glavnom gradu Bogoti, na štetu manjih, regionalnih općina, kao npr. Socorro. Pripadnici pokreta bili su uglavnom mestici, a pretpostavlja se da je ključnu ulogu odigrala žena imena Manuela Beltrán koja je otrgnula porezni dekret sa zida na kojemu je bio izložen. Uslijedio je marš od Socorra do Bogote, a u njega je bilo uključeno otprilike 20 tisuća žena i muškaraca. Oni su zahtijevali sastanak s lokalnom vlasti kako bi se njihovi zahtjevi ispunili. Vidjevši pobunu, kolonijalni inspektor (*visitador*) sakrio se, te pregovore prepustio nadbiskupu Caballeru y Góngoreu.²⁰ Došlo je do dogovora te su neki zahtjevi prihvaćeni. No, čim je masa ljudi koja je sudjelovala u protestu počela odlaziti kući, izdana je naredba vojsci da se svi koji su sudjelovali u demonstraciji

¹⁷ *Povijest 13*, 416.

¹⁸ Meade, *A History of modern Latin America*, 98-99.

¹⁹ Ured za porez na promet. Burkholder, *Encyclopedia of Latin America*, 131.

²⁰ Meade, *A History of modern Latin America*, 100.

pohvataju. Uslijedila su suđenja i javne egzekucije te je pobuna do kraja ugušen početkom 1782. godine.

Neki istraživači pobunu Comunerosa pokušavaju okarakterizirati kao početak ili predigru borbe za neovisnost, dok drugi smatraju da je ovaj proces izraz nezadovoljstva prema burbonskom oporezivanju. No, ovo još ne može biti direktan početak borbe za neovisnost već samo predigra koja izražava postojeće probleme unutar samog društva. Borba za oslobođenje od Španjolske vlasti na južnoameričkom kopnu početi će kroz drugačiji tip pobune, a njegov centar bit će zapadni dio otoka Hispaniola, kolijevka prve nezavisne države u cijeloj Latinskoj Americi, Haitija.

5. Prvi do nezavisnosti-Haiti

Pobuna je ono čime je započela neovisnost Haitija, a ista je započela 1791. od strane robova. Kretala se sa sjevera prema jugu (baš kao što će to biti slučaj borbe za neovisnost u španjolskoj Južnoj Americi), te se u roku od tri dana proširila na području cijele kolonije potičući sve više neprijateljsku atmosferu između mulata i bijelaca. Do 1794. vođa pokreta postao je Toussaint L'Ouverture, nekadašnji rob koji je naučio pisati i čitati, a uz to proučavao je filozofiju prosvjetiteljstva i vojne taktike.²¹ Njegova borba, kao i njegovih sudrugova postajala je iznimno napeta iz razloga što nisu imali problem samo s kolonijalnom policijom Francuske (pošto je taj dio otoka spadao u francuski kolonijalni posjed), već su se u igru umiješale i ostale svjetske sile kao npr. Sjedinjene Države koje žele spriječiti „izvoz“ priča o ustanku crnog roblja na ostale Karijske otoka i preko njih na svoje kopno. Osim toga, ova mala kolonija bila je veliki proizvođač šećera. Proizvodila je više šećera od Jamajke, ali i Brazila. Valja pretpostaviti da se pragmatizam za intervenciju velikih sila krio i u ovom razlogu, kako bi iskoristili koloniju za svoje trgovačke interese.

Španjolska je također podržala ustanak nadajući se ponovnom zadobivanju tog djela otoka Hispaniole nakon što su ga izgubili mirom u Rijswijku 1697. godine u korist Francuza, kako bi ga mogla spojiti s istočnim djelom zvanim Santo Domingo. Britanci su stali na stranu bijelaca jer su se pribojavali da se ustanak ne rasprši na obližnje karijske teritorije baš kao i Amerikanci. Ispada da je ustanak uspio, ali ne zadugo pošto se u „igru“ umiješao novi francuski suveren, Napoleon Bonaparte. Touissant je želio reorganizirati plantaže i obnoviti zemlju uz pomoć bivših robova te je stoga od Napoleona imenovan kapetanom-generalom, no ne zadugo.

²¹ Ibid., 148-149.

Napoleon je naredio da se zemlja ponovno vrati na upravljanje bijelcima tj. uvede ponovna uspostava kolonijalnog sustava, a Touissant je odveden u Francusku i ubijen. Za akciju ponovnog podčinjavanja bio je zadužen Charles Leclerc koji je na otok došao s otprilike 20 tisuća vojnika. Vojska je pokazivala svoju dominaciju klanjem ustanika do jednog časa kada se ploča okrenula u ustaničku korist zbog kombinacije djelovanja ustanika i bolesti (žuta groznica). Leclerc je umro od bolesti, a francuske trupe trpjele su goleme gubitke iz istog razloga, ali i zbog napada vojske predvođene Jean-Jacques Dessalinesom nakon što su se francuske trupe počele povlačiti prema obali ostavljajući iza sebe goleme žrtve i zapaljenu zemlju. Jean-Jacques Dessalines proglasio je državu Haiti 1804. godine, potrgavši bijeli dio francuske zastave i izvjesio novu plavo-crvenu zastavu.

Ovaj dio važan je iz razloga što nam pomaže pri formiranju tijekom borbe u narednim godinama na španjolskom dijelu južnoameričkog kopna. Ponajviše se tu ističu prosvjetiteljske ideje s kojima su upoznati vođe pobunjenika na Haitiju, kao i situacija koja se odvija u Europi tj. Napoleonova vladavina. Zato ćemo se u nastavku upoznati s idejama koje su raznim putevima stizale na područje španjolskih kolonija u Južnoj Americi.

6. Intelektualna revolucija i utjecaji na globalnoj razini

Prosvjetiteljstvo jedan je od ključnih okidača za borbu za neovisnost. Razlog tomu jest što je prosvjetiteljstvo postalo novi način pogleda na svijet,²² a ne doktrina ili teorija kako su mnogi držali. Nastaju ideje da postoji sloboda ili autonomija razuma, stoga se počinju javljati nove ideje, te se mijenja i intelektualna klima. Te ideje počinju se širiti u španjolski svijet krajem 17. i početkom 18. stoljeća. Od intelektualaca ovdje valja istaknuti Benita Geronima Feijooa koji smatra da nakon skolastike više nisu potrebna djela o religiji, već o modernim znanostima, kao što su npr. matematika, fizika, povijest, filozofija, geografija itd. Njegov kritički i analitički pristup dokazao je pogrešivost lažnih svetaca i čuda, ali i fizike. Počelo se drugačije gledati na svijet tj. razmišljati.

Jedan od puteva širenja tih ideja bile su novine. Tako izlaze poznate *gazete*. Ovdje možemo izdvojiti nekoliko kao npr. *Gazeta de Mexico*, *Gazeta de Madrid*, *Gazeta de Lima*. Izvještavale su uglavnom o političkim i kulturnim pojavama kao i medicinskim i znanstvenim otkrićima. Krajem 18. stoljeća (1780-ih) kreće enormna publikacija novina u Španjolskoj, ali i Americi. U tim novinama još se mogao pronaći široki spektar tema kao što su umjetnost, povijest, filozofija,

²² Rodriguez, *The Independence of Spanish America*, 36.

književnost, ali i veliki događaji. Prevođeni su engleski i francuski filozofi, no unatoč tome na snazi je bila cenzura, naročito ako se pisalo o autoritetima poput krune ili Crkve. Problem za novine predstavljala je njihova protočnost koja je varirala od područja do područja u Južnoj Americi. Paralelno tome, javlja se i problem pretplate. Novine su se jedino mogle kupiti na pretplatu te je tako njihovo širenje bilo ograničeno na nekoliko tisuća ljudi. Stoga je novi način širenja ideja išao po starom principu od uha do uha.

Tako se počinju održavati društveni skupovi na kojima se mogu čuti i diskutirati nove ideje i teme slične novinskim (umjetnost, filozofija, književnost). Različite društvene skupine sudjelovale su na tim skupovima; od trgovaca do profesora, od odvjetnika do svećenika pa čak i studenata. Ta okupljanja počinju se transformirati u okupljanja za određene društvene skupine, uglavnom istomišljenike, a novina je ta što se više ne održavaju privatno nego se počinju pretvarati u javnu stvar odnosno provoditi po kafićima, krčmama i sličnim ugostiteljskim objektima. U takvim objektima se moglo marendati, raspravljati o aktualnim događajima iz razloga što uz kavu, osim cigarete i raznih slastica, najbolje dolaze novine. Uskoro se u ovome počinju pronalaziti i niže klase na socijalnoj ljestvici jer su krčme bile pravo mjesto za dobivanje informacija.

Kasnije u 18. stoljeću rasprave o nekim temama počinju se provoditi na sveučilištima i fakultetima. Osim rasprava na pojedine teme počelo ih se i poučavati na visokim obrazovnim razinama u cijelom španjolskom svijetu. Poticaj je dan i od krune, koja započinje otvaranje akademija i institucija u Americi. Osim toga, u Ameriku su slani i stručnjaci koji su s vremenom mogli iskusiti intelektualnu razmjenu s kolonijalnim intelektualcima. To je znalo dovesti do problema pošto su Španjolci imali mnoge predrasude prema novom kontinentu, te je to rezultiralo da se domaćini drže neovisno i kritički raspoloženo prema Španjalcima. Paralelno tome, javljao se i ponos domaćina i tako je nastajalo uvjerenje da bi trebali dobiti političku jednakost. Tome je doprinijelo i postepeno stvaranje nacionalnog mita. Interpretirano je da su Amerikanci mestici koji izvode svoja prava preko dva puta: indijanskih predaka (oni su posjedovali zemlju) i njihovih španjolskih predaka, koji su osvajanjem Novog svijeta dobili privilegiju od krune.²³ Do 19. stoljeća počinju jačati osjećaji regionalnog identiteta, te su se neki izjašnjavali kao Peruanci, Čileanci i slično, a manjinsko je stanovništvo razmišljalo o revoluciji. No, ovdje su se uplele druge sile, a pod njih podrazumijevam tadašnje aktualne događaje u Europi i svijetu.

²³ Rodriguez, *The Independence of Spanish America*, 47.

Kreolsko društvo koje će povesti borbu za neovisnost bilo je jedna od kasta koja je također prošla intelektualnu revoluciju. Čitali su djela prosvjetiteljstva i tako bili upoznati s pojmovima poput slobode, suvereniteta i jednakosti. Uz to, bili su i upoznati s aktualnim događajima u svijetu. Od tih događaja izdvaja se uspješni Američki rat za neovisnost koji je potaknuo cijelu Latinsku Ameriku da krene istim putem. Francuska revolucija i Napoleonski ratovi koji su uslijedili također su utjecali na borbu za neovisnost. Ključan faktor je ovdje Napoleon Bonaparte koji svrgava monarhije diljem Europe. Invazija na Španjolsku i Portugal 1807. direktno je potakla ratove za neovisnost.²⁴

7. Borba za neovisnost

Možemo razlikovati čak pet puteva za neovisnost Latinske Amerike. Prvi je već spomenut, a tiče se otoka Hispaniole gdje je iznikla nova država imena Haiti. Drugi put odnosi se na Brazil, a za razliku od Haitija koji je neovisnost stekao na štetu Francuske, Brazil je to učinio na štetu Portugala. Treći put vodio je Meksiko, a četvrti se tiče karipskih zemalja Kube i Portorika. U fokusu ovog rada jest peti put tj. put južnoameričkog kontinenta pod Španjolskom iz kojeg su iznikle države poput Kolumbije, Venezuele, Ekvadora, Perua, Bolivije, Argentine, Čilea, Paragvaja i Urugvaja.

7.1. Napoleon kao uzrok borbe za neovisnost

Napoleon je nakon invazije 1807. Španjolsku reducirao na bespomoćan satelit. Idući na redu bio je Portugal, kojeg je Napoleon napao preko Španjolske, iz razloga što portugalska kruna nije htjela surađivati u zatvaranju luka Britancima. Kako je francuska vojska prelazila preko Španjolske u Portugal tako su i španjolski gradovi bivali okupirani. Zbog toga izbijaju neredi, a španjolski kralj Karlo IV. prisiljen je abdicirati u korist sina Ferdinanda. Napoleon se ovdje našao kao posrednik u zavadi oca i sina te su obojica pozvani na sastanak u Bayonne²⁵ kako bi se dogovorili i izgladili nesuglasice. Napoleon, kao vješti diplomata i strateg, prisilio je obojicu na abdikaciju u korist svoga brata Josepha koji postaje novi španjolski suveren.

U svibnju 1808. započinju se dizati ustanci protiv francuskih trupa, a sve je krenulo iz Madrida. Ustanici su tako osnivali lokalne (regionalne) hunte kako bi upravljale pojedinim provincijama,

²⁴ Meade, *A History of modern Latin America*, 119.

²⁵ Grad u jugozapadnoj Francuskoj.

kao svojevrsne regionalne vlade. Svaka hunta se ponašala kao da je nezavisna država. Te hunte postigle su veliku pobjedu u ljeto 1808. nad francuskim trupama kod Bailena.²⁶ Unatoč pobjedi, mora se sagledati realna situacija tj. da država ne može opstati ukoliko joj je vlada rascjepkana. Tako je došlo do uspostave centralne hunte ili *Junta Central*, a povod je bio uspostava jedinstvene obrane.

No, do 1810. godine Francuska pobjeda u Europi činila se neizbježnom. Centralna hunta je raspuštena, a vlast je predana novoj vladi Cortesu, pod engleskim protektoratom. Sastanci ove vlade vodili su se u gradu Cadizu. Na njima je 1812. donesen ustav kojim se htjela ograničiti monarhija te je obećana sloboda govora.²⁷

U Španjolsku Ameriku poslani su pozivi delegatima da se pridruže sastancima u Cadizu, što bi im dalo svojevrsni individualitet. Unatoč tome istaknuto je da će se španjolska dominacija nastaviti te će ostati netaknuta na španjolskim posjedima na južnoameričkom kopnu. Kreolski vođe sada su pripremali svoj plan. Ideja je bila da se kolapsom Španjolske omogući samovlada ili neovisnost od Carstva koje se urušava. Plan je bio da se izjavi lažna lojalnost Ferdinandu (Karlovu sinu) te se tim putem zavlada lokalnim huntama pod izlikom da hunte vladaju u ime Ferdinanda koji je zarobljen. U proljeće 1810. kada se već nazirao pad grada Cadiza, kreolci kreću u akciju napadajući potkraljeve i druge kraljevske službenike te pokreću demonstracije kako bi se vlast predala huntama vođenim od strane kreolaca. Njihov plan je bio izvediv, ali nimalo lagan. To će kao posljedicu dovesti rasplamsavanje daljnjih odnosa vlasti i kreolaca, a rezultat će direktnom borbom za neovisnost.

7.2. Pristupi, Simon Bolivar!

Demonstracije koje su pokrenuli kreolci zahvatile su gotovo sve velike gradove u španjolskoj Južnoj Americi. Tako jedan od centara 1810. postaje Caracas u kojem su kreolci demonstracijama izvojevali napuštanje vlasti generala-kapetana te je na vlast došla hunta, zaklinjući svoju odanost Ferdinandu. Čini se da im je plan uspijevao. Neki pripadnici tih kreolaca (koji su srušili generala-kapetana u Caracasu) poput Simona Bolivara zagovarali su proglašenje neovisnosti dok su drugi to željeli odgoditi ili čak uopće ni ne izvesti. Simon Bolivar je zato poslan u Englesku kako bi s delegacijom kreolaca zatražio pomoć.

²⁶ Rodriguez, *The Independence of Spanish America*, 59.

²⁷ Keen, Haynes, *A History of Latin America*, 162.

Simon Bolivar rođen je u gradu Caracasu u Venezueli 1783. u aristokratskoj kreolskoj obitelji koja je posjedovala velike količine zemlje, robova i rudnika. Njegov svjetonazor izgrađen je čitajući racionalističke i materijalističke klasike prosvjetiteljstva. Produblјivanje intelektualnih horizonta teklo je u atmosferi putovanja po Europi između 1803. i 1807. godine. Bolivar je smatran herojem i simbolom oslobodilačkih borbi u španjolskoj Južnoj Americi.²⁸

U srpnju 1811. kongres je izglasao nezavisnost Venezuele. Donesen je i ustav koji je dokinuo posebne privilegije i poreze, proglasio katoličanstvo državnom religijom te ograničio pravo državlјanstva preko imovine vlasnika (ovo je isključilo pripadnike slobodnih mulata). Crnačko stanovništvo, koje je i dalje je ostalo u robovskoj kasti koristilo je problematičnu situaciju za pobunu u kojoj ubijaju pripadnike rojalista i patriota. Većina stanovništva ipak ostaje neutralna, no i to se dalo nadvladati kada bi situacija za pojedince postajala pogodnije, išlo je se po principu „kako vjetar puše“ što bi značilo da je predstavljalo probleme oko regrutacije za najvjerojatnije onu frakciju koja je imala manju financijsku. Drugi problem pojavio se krajem ožujka 1812. kada je potres poharao Caracas. U potresu su najviše nastradali kreolci pošto je potres udario najviše po na području pretežno naseljenom patriotima, dok su španjolski posjedi (posjedi rojalista) ostali netaknuti. Daljnje borbe nastavljene su između patriota i rojalista, a situacija je postajala sve kompleksnija.

U međuvremenu se pojavio novi akter Francisco de Miranda²⁹ koji na Bolivarov nagovor, odlazi natrag u Venezuelu kako bi preuzeo vodstvo nad vojskom patriota 1811. No, Mirandine snage su se nakon potresa raspale, a on sam već je planirao bijeg nakon neuspješnih pregovora s rojalistima. Bolivar i društvo uspjeli su ga uhvatiti, te ga predati Španjolcima kod kojih umire u zatvoru nakon četiri godine zarobljenštva. Od sada je Bolivarova akcija ušla u novu fazu, te je došlo i do promjene lokacije.

Bolivar je otputovao na područje današnje Kolumbije, tada poznato kao Nova Granada. Tamo je slična situacija vladala kao i u Venezueli. U Novoj Granadi izdao je manifest koji je značajan iz razloga što u njemu iznosi da je oslobađanje Venezuele esencijalno za kolumbijsku sigurnost. Vjerojatno se radilo o sprječavanju dolaska, a pri tome i proboja novih španjolskih trupa iz Europe, a uz to tu je i strateška važnost teritorija na kojem Bolivar može okupiti nove i obnoviti stare snage. Ubrzo Bolivar postaje kolumbijski general što mu omogućuje planove za oslobađanje Venezuele. Put za invaziju izabrao je preko venezuelanske planinske (andske)

²⁸ Ibid., 163.

²⁹ Rani kreolski zagovornik neovisnosti od Španjolske. Burkholder, *Encyclopedia of Latin America*, 188.

regije direktno prema Caracasu. Isti put trajao je tri mjeseca s vojskom od 500 ljudi. U Caracasu je vladao teror kojeg su provodili rojalisti. Kako su se Bolivarove snage sve više primicale Caracasu tako su se španjolske trupe sve više povlačile. Bolivar tako na posljetku ulazi u Caracas u kojem je proglašen osloboditeljem, a venezuelanski kongres je izglasao da mu se daju diktatorske ovlasti.

Nakon Napoleonova poraza u Europi, situacija dolazi do vrenja 1814. kada na španjolsko prijestolje sjeda Ferdinand VII. To je uzrok veće koncentracije španjolskih vojnika na još neoslobođenom prostoru u Južnoj Americi. Problemi su se očitovali i na unutarnjem tj. društvenom planu pošto je republička politika otuđila pojedine skupine nižih klasa. Uz to, venezuelanska republika ponovno biva slomljena od strane stočara nazivanih *ilaneros*, a predvodnik im se nazivao José Tomás Boves. Uzrok njihovom napadu na Caracas bili su agrarni edikti o lovu i gonjenju stoke. Na kraju im je sudbinu zapečatio Bolivar i njegova vojska koja ubija ilaneroskog vođu. Zatim se Bolivar povlači na područje Nove Granade kako bi i tamo potakao politiku ostvarivanja neovisnosti.

Bolivar stiže u Cartagenu³⁰ u rujnu 1814. godine te nailazi na nepovoljnu situaciju. Unatoč neposrednoj prijetnji španjolske invazije, pokrajine su se međusobno svađale i prkosile autoritetu slabe središnje vlasti.³¹ Da bi situacija postala još složenija i gora po Novu Granadu Bolivar odlazi 1815. na Jamajku, te se od tada pojavljuju novi problemi. U Venezueli se, s novim španjolskim trupama, iskrcao general Pablo Murillo koji ponovno osvaja Venezuelu, a isto radi i s Cartagenom te je tako ponovno podčinjena i Kolumbija u periodu od nekoliko mjeseci. Bolivar je ponovno morao krenuti u akciju oslobađanja jednog i drugog teritorija.

No, u međuvremenu je Bolivar počeo smatrati da je pero moćnije od mača, stoga šalje pismo u kojem razlaže kako je monarhija strana za Latinsku Ameriku te da bi ovdje najviše odgovarao republički režim. Pod time podrazumijeva da se pojedine regije osnuju kao zasebne i s vlastitim vladama jer bi pokroviteljstvo jedne vlade za sve regije bilo nepraktično. Nakon što je s Jamajke otputovao na Haiti, Bolivar se odlučuje na povratak u Venezuelu. Bazu je uspostavio u dolini rijeke Orinoco,³² no ubrzo ju seli u grad Angostura koji će kasnije dobiti njegovo ime. U međuvremenu je uspio okupiti patriotsku gerilu, kao i iljaneroskog poglavicu Jose Antonia Paeza. Oni su pomogli u akciji odvracanja španjolskih trupa kako bi se Bolivarova vojska mogla dočepati krajnjeg cilja, glavnog grada Nove Granade i buduće Kolumbije, Bogote. Te iste,

³⁰ Kolumbijski grad na obali Karipskog mora.

³¹ Keen, Haynes, *A History of Latin America*, 165.

³² Jedna od najvećih južnoameričkih rijeka koja protječe uglavnom kroz Venezuelu ali i Kolumbiju.

1819. godine u kolovozu, na polju imena Boyaca odigrala se bitka u kojoj je patriotska vojska izvojevala pobjedu zahvaljujući iznenadnom napadu na rojaliste. Bolivar tada ulazi u Bogotu uz oduševljenje građana.

Kako bi pripremio oslobađanje Venezuele, Bolivar je u Bogoti ostavio Francisca Santander da uredi vlast tj. na kasnijem kongresu postavio ga za potpredsjednika, a sam Bolivar se uputio u Agnosturu u kojoj je ranije zadobio diktatorske ovlasti. Na kongresu u Agnosturi također je predstavio projekt novog ustava kojim bi ukinuo ropstvo i podijelio zemlju vojnicima revolucije. Neke od stavki za koje se zalagao nisu bile demokratske. Tako npr. jedna od stavki je uključivala predsjednika sa svojevrsnom kraljevskom moći i nasljedni senat. Samo neki od prijedloga su prihvaćeni, a Bolivar je proglašen predsjednikom.

Na prvi dan nove godine 1820. započeo je puč europskih pridošlica u Južnu Ameriku koji je natjerao Ferdinanda da uvede ustav iz 1812. iz Cadiza. Time su planovi za ponovno osvajanje Južne Amerike onemogućeni sve do ljeta 1821. Naime, tada je u Venezueli uništeno posljednje španjolsko uporište od strane Paeza i Bolivara. Tako je tekao proces oslobađanja Venezuele. No, u ovom trenutku opet započinje nova faza oslobađanja prostora španjolske Južne Amerike i to ne samo za Bolivara već i za cijeli kontinent. Fokus se prebacuje na jug kojeg također treba osloboditi.

U fokusu je bilo područje središnjih Andi, a nova država koja će ovdje niknuti danas se naziva Ekvador. Za osvajanje tog djela vlast je prešla u ruke Jose Antonia Sucrea koji je osvojio luku Guayaquil,³³ dok je Bolivar spremao napad na Quito (današnji glavni grad Ekvadora). Sucreov dolazak bio je u jednu ruku Sizifov posao, pošto je tamošnja kreolska vlast već proglasila neovisnost od Španjolske nakon pokrenute pobune. Sucre se nakon ovog lakog „osvajanja“ morao dokazati u bitci kod planine Pichincha u ekvadorskom gorju kraj Quita. Sucre uspijeva pobijediti, a provincije Nove Granade bile su slobodne od španjolske krune. Na mjestu Nove Granade, zajedno s Venezuelom, na Bolivarovu inicijativu, konstituirana je Velika Kolumbija 1821. godine. Iz nje će biti definirane današnje države poput Paname, Kolumbije, Ekvadora i Venezuele. No što je s ostalima nabrojanim državama na početku ovog poglavlja? Na jugu, ali i u *curazonu* (srcu) kontinenta, vodile su se daljnje bitke za neovisnost.

7.3. Borbe na jugu

³³ Grad u današnjem Ekvadoru.

U centralnom i južnom djelu kontinenta na vlast su nakon 1807. također došli kreolci. S kreolskom vlašću tada je surađivao potkralj Santiago Liniers u Buenos Airesu. U međuvremenu je sevilska hunta poslala novog potkralja kako bi ugušila tadašnje ustanke u današnjoj Boliviji, na području koje se tada nazivalo Gornji Peru (dobit će ime po Bolívaru). U Argentini novopridošli potkralj priznao je kreolsku vlast te donosi nekoliko dekreta kako bi se spasila španjolska vlast, no to više nije bilo moguće te je borba za neovisnost započela iz utjecaja sa sjevernih regija.

Po istom obrascu kao i na sjevernom djelu kontinenta, 1810. organizirane su demonstracije kako bi se srušio potkralj i organizirala hunta koja svoju odanost priznaje Ferdinandu. Na kraju je to sve ostvareno i potvrđeno od strane argentinskog kongresa. Unutrašnje provincije podčinjene su od strane hunte, dok Urugvaj ostaje u španjolskoj vlasti do 1814., nakon čega Urugvaj biva anektiran od strane Brazila, a neovisnost će steći tek 1828. godine.³⁴ U Urugvaju će se također pojaviti borba za neovisnost koja će propasti zbog većeg interesa za preuzimanje Buenos Airesa od strane kreolaca. U Paragvaju također se uzdižu patriotski kreolci te će Paragvaj izvojevati pobjedu u borbi za neovisnost i na posljetku je i ostvariti.

Planovi hunte iz Buenos Airesa za oslobađanje Gornjeg Perua bili su bezuspješni. Tome su pridonosili slabi komunikacijski putevi kao i neprohodan teren. Uz to, došlo je i do unutarnjih problema hunte. Inicijatori zaoštrenih odnosa pristaše su Mariana Morene i Cornelia Saavedre. Prvi od spomenutih zastupao je liberalna načela, dok je Saavedra bio pripadnik konzervativaca, a njihov rascjep utjecat će na povijest Argentine nakon uspostave neovisnosti koja je odgođena do 1816. godine. Od 1813. država dobiva ime Ujedinjene Provincije La Plate. Tada je u državi nastala situacija u kojoj su i rojalisti i patrioti bili u svojevrsnoj pat poziciji. Kao novi akter koji će to promijeniti nazivao se Jose de San Martin.³⁵

Tako je San Martin preuzeo vodstvo nad vojskom Gornjeg Perua kod Tucumana. Tada je predložio da se preko Andi oslobodi Čile koji je podvrgnut Španjolcima. Potencijalnim oslobođenjem Čilea, snage La Plate i samog Čilea mogle bi ući u Peru i spojiti se i tako i u Peru uspostaviti i osigurati vlast. Tako je dvije godine regrutirao i okupljao vojnike koji su udruženi dobili ime Andska vojska. Njoj su se pridruživali pripadnici različitih društvenih skupina poput crnaca i mulata, ali i izbjeglica iz Čilea. Marš prema Čileu započeo je u siječnju 1817. preko zamrznutih Andskih prijevoja, a bitka kod Chacabuca i poraz španjolske vojske u

³⁴ Keen, Haynes, *A History of Latin America*, 167.

³⁵ Kreolski ratni vođa u borbi za neovisnost. Burkholder, *Encyclopedia of Latin America*, 272.

toj bitci osigurao je San Martinu ulazak u Santiago u veljači iste godine. Zadnja bitka po pitanju i osiguranju čileanske neovisnosti odigrala se godinu kasnije (1818.) kod Maipua. Time je Čile stekao neovisnost i označio ponovno novu fazu u borbi za neovisnost. Sada je cilj bio spojiti se u samom srcu kontinenta tj. Peruu.

Oslobađanje Perua zahtijevalo je i svojevrsnu međunarodnu intervenciju pošto je San Martinu bila potrebna mornarica pošto je krajnji cilj bio grad Lima do kojega se moralo doći preko mora. Pretpostavlja se da je za to razlog ponovno neprohodan teren i velika udaljenost (otprilike 2400 km). Međunarodna intervencija došla je iz anglosaksonskog svijeta tj. Sjedinjenih Država i Britanije. Te države na raspolaganje su stavile nekoliko brodova. Uz to, mornarica za oslobođenje vođena je od strane Lorda Cohranea.³⁶ Ukupno 25 brodova zaplovilo je prema Peruu u kolovozu 1820. Stigavši na otprilike 100 milja od Lime, San Martin započeo je ekonomsku blokadu kako bi izvojevao pregovore sa španjolskim dužnosnicima, a tim putem osigurao bi njihovu predaju. Čini se da je takva strategija polako postajala plodonosna pošto su španjolski dužnosnici bili u strahu da ne dođe do oružanog sukoba, ali i da ne bi došlo do pobune robova i lokalnog stanovništva. Ljeto 1821. pokazalo se pobjedonosnim, San Martin ulazi u Limu nakon što se španjolska vojska počela povlačiti prema Andama. Time je Peru postao još jedna od država u nizu koja se oslobodila španjolskih okova.

Naravno, ne može sve proći sjajno kada se tiče Južne Amerike. Po proglašenju neovisnosti San Martin susreće se s brojnim problemima kao što je kontrarevolucija i otpor peruanske elite. No, najveći problem izazvao je povratak regrupirane španjolske vojske pred Limu, čiju snagu San Martin nije želio testirati s obzirom na manji broj kontingenata koje je posjedovao. Tada se u San Martinu događa obrat, slično kao i sa Bolivarom koji je, kako smo već čuli ranije, želio predsjedniku države dati pojedine kraljevske (diktatorske) ovlasti. San Martin, po novom uvjerenju da je španjolskoj Americi potrebna monarhija, odlučuje u Europi potražiti princa za peruansko prijestolje. Uz to, dolazi u doticaj sa starim poznanikom, Bolivarom.

7.4. Guayaquil i završetak borbe za neovisnost

U Guayaquilu (današnji Ekvador) dogodio se susret dvojice vođa revolucija, Bolivara i San Martina. Dvodnevni susret održan je u srpnju 1822. Na njemu se raspravljalo o nekoliko stavki. Jedna od njih bio je sam grad Guayaquil. Naime, sam San Martin osvojio je grad i načinio od

³⁶ Keen, Haynes, *A History of Latin America*, 168.

njega peruansku luku. U međuvremenu je Bolivar anektirao grad u korist Velike Kolumbije, te je to uzeto kao i krajnje rješenje. Uz to, jedna od točaka bilo je i političko uređenje područja u španjolskoj Južnoj Americi. San Martin zagovarao je monarhistički pristup, dok je Bolivar zagovarao uspostavu sustava koji bi bio formalno republikanski, ali sadržajno oligarhijski. Postavljeno je i pitanje o potpunom oslobađanju teritorija Perua. Sastanak je vođen u pasivnoj atmosferi zbog oklijevanja jednog i drugog revolucionara. Pri tome se počinju formirati različita gledišta na ovaj sastanak. Tako npr. pojedini argentinski povjesničari smatraju da je uzrok tomu Bolivarova pretenzija da bude prvak revolucije tj. dovršetka oslobođenja španjolskog djela kontinenta. Dodatno potkrjepljuju to s mišljenjem da je San Martin došao u Guayaquil tražeći vojnu pomoć pri čemu je Bolivar taj zahtjev odbio, a San Martin nakon toga napušta Peru. S druge strane, povjesničari iz Venezuele smatraju kako je San Martin došao grad uzeti natrag pod ingerenciju Perua. Bitniju stvar predstavlja mišljenje istih povjesničara koji smatraju da je San Martin napustio Peru iz osobnih razloga, te da nije došao „moliti“ Bolivara za vojnu pomoć. Možda je bitnu ulogu odigralo i donošenje odluka na samom sastanku naročito odobravanje aneksije grada u korist Velike Kolumbije (zapravo može se reći i Bolivara), te nekako se čini plauzibilnije da se Bolivar nameće kao „prvak“ na ovom sastanku.

Čini se da San Martinov odlazak nema veze s odnosima s Bolivarom ili njegovim egom. Stvar je više pragmatična pošto se smatralo da Bolivar posjeduje ključne osobine, one psihološke, vojne i političke (zbog oslobođenja Nove Granade i Venezuele) kako bi se razriješila situacija u Peruu. Tako San Martin putuje u Limu u kojoj nalazi kaotičnu situaciju zbog protjerivanja njegovog glavnog ministra (čovjeka kojeg je zadužio za kontrolu) iz zemlje. U rujnu 1822. odlučuje se na odstupanje s mjesta protektora Perua, a zatim na povratak u Buenos Aires na čijem se čelu nalazio Bernardo O'Higgins.³⁷ Država je bila na rubu sloma, pri čemu je San Martin, kao i u Peruu djelovao poprilično ravnodušno i nezainteresirano te se ponovo odlučio na odlazak, ovaj putu u Europu u kojoj će i skončati tridesetak godina kasnije.

Peru je u međuvremenu proživljavao krizu. Kriza se nazirala u ponovnom osvajanju Lime od strane Španjolaca. Bolivar, na poziv Peruanske vlade (kongresa), šalje Sucrea u svibnju 1823. godine kako bi popravio situaciju. Kreolska vlast prihvatila je Bolivarovu vladavinu zbog straha od ponovnog uspostavljanja španjolske vlasti. Bolivar u Peru stiže tek četiri mjeseca poslije, te mu od tada treba godinu dana da bi postigao političku stabilnost, no situacija može ubrzo eskalirati pošto se španjolske trupe još uvijek nalaze u državi točnije u planinskim predjelima.

³⁷ Kreolski osloboditelj i predsjednik Čilea. Burkholder, *Encyclopedia of Latin America*, 216.

To će odigrati veliku ulogu zbog vojske koja je trpjela ogromnu štetu uspinjući se na sve više i više nadmorske visine te tako počela patiti od visinske bolesti. Tada su se odigrale dvije ključne bitke. Prva bitka se odigrala 6. kolovoza 1824. blizu jezera Junin, gdje je španjolska vojska pobijedena i prisiljena na povlačenje prema Cuzcu.³⁸ Za to vrijeme je Bolivar odlučio u Limi potražiti pojačanje kako bi se borbu za neovisnost privelo kraju. Na čelu vojske ostao je Sucre koji je zaslužan za pobjedu u odlučujućoj bitci u ratu za neovisnost kod Ayacucha 9. prosinca 1824. Time su revolucionarne snage izvojevale pobjedu, pobjedu koja je označila oslobađanje španjolskog djela kontinenta od kolonijalne vlasti.

8. Zaključak

Na kraju možemo vidjeti da je borba za neovisnost uspjela u svojoj namjeri. Osim njenog romantičarskog duha i poticaja iz različitih dijelova svijeta (SAD i Francuska), kroz ovaj prikaz možemo uvidjeti da je borba iznimno kompleksna po mnogim stavkama. Pogledamo li samo njen tijek uvidjeti ćemo da ju je teško pratiti, naročito jer se ona odvija na više fronti, s različitim vojskama i vojskovođama različitog mentaliteta, podrijetla, obrazovanja i sličnih stavki koje igraju veliku ulogu u ostvarivanju revolucije. Osim toga, tu je i nepovezanost dvaju pokreta. Kao što je već rečeno, Južna Amerika je velik kontinent bogat velikom raznolikošću u geografskom, demografskom i kulturnom smislu te je stoga i samim revolucionarima zadatak iznimno težak, pogotovo kada je na neprijateljskoj strani kolonijalna supersila kao što je Španjolska. Osim toga, revolucija nije pokrenuta nekakvim automatizmom. Ona je započela još u 18. stoljeću upoznavanjem s modernim stavovima i pogledima na svijet koji se pojavljuju i u kolonijalnom društvu. Zato nam je ovdje važan Haiti koji je također jedan od događaja koji će proces stvaranja novog pogleda na svijet dodatno potencirati. U ovome leži i ta romantičarska priča u kojoj narodi kreiraju vlastiti mit o naciji iz kojeg će i ona sama niknuti te dovesti do usijanja na kontinentu. Također, ulogu u ovome imaju i sami karizmatični vođe, naročito Simon Bolivar koji je kao što je već rečeno postao simbolom slobode i heroja južnoameričkog kontinenta. Sve u svemu, formiranje nacije i ostvarivanje slobode dio su dugog 19. stoljeća kojeg će na kraju uspjeti realizirati sve današnje države svijeta, a najbolja stvar je što se taj proces nastavlja i dan danas. Osobno mislim da je do revolucije tj. borbe za neovisnost došlo zbog velikih utjecaja iz Europe, ponajviše prosvjetiteljstva koje „raspršuje“ ideje nacije i

³⁸ Keen, Haynes, *A History of Latin America*, 169.

slobode. Implementacija tih ideja nije toliko složena koliko se čini. Većina ljudi ima jako izražen nacionalni nabo i pomiješamo li to još sa južnoameričkim temperamentom i opresijom zasigurno je da će se početi pojavljivati svojevrсни poticaji iz društva za demonstracije i revolt, a 19. stoljeće nam na globalnoj razini da to završava nezavisnošću ili barem pokušajem ostvarenja nezavisnosti. Osim toga, držim da i uspješnost ostvarenja nezavisnosti leži u utjecajima iz Europe. Pogledamo li samo Bolivara i njegov životni put možemo vidjeti da i ovdje ima europskog utjecaja, prije svega u obrazovanju. Također, europski utjecaj je vidljiv i u situaciji koja je stvorena od strane Napoleona u Europi, te i to ima dalekosežne posljedice za ostvarenje nezavisnosti, naročito zbog slabljenja matične Španjolske koja nakon toga gubi na snazi. Čini mi se da uspješnost ove revolucije uvelike ovisi o Europi, a ako se osvrnemo na SAD i kažemo da je i on pokretač borbi za neovisnost, samo se moramo sjetiti što je utjecalo i na njih da oni zadobiju neovisnost.

9. Literatura

1. Keen, Benjamin, Haynes, Keith, *A History of Latin America*, Boston, New York, Houghton Mifflin Harcourt Publishing Company, 2009.
2. Meade, Teresa A., *A History of Modern Latin America- 1800 to the present*, Ujedinjeno Kraljevstvo, Wiley-Blackwell, 2010.
3. Burkholder, Mark A., *Encyclopedia of Latin America- Volume II*, New York, Facts On File, 2010.
4. Kos-Stanišić, Lidija, *Latinska Amerika- povijest i politika*, Zagreb, Golden marketing, 2009.
5. „The Bourbon Reforms“. *Oxford Bibliographies*, 24. svibanj 2018. <https://www.oxfordbibliographies.com/view/document/obo-9780199766581/obo-9780199766581-0043.xml> (pristupljeno 28.kolovoza 2022.)
6. Cravetto E.(ur.), *Povijest 13: Napoleon, restauracija i revolucionarna kretanja (1800.-1848.)*, Zagreb, Biblioteka Jutarnjeg lista, 2008.
7. Bethell, Leslie, *The Cambridge History of Latin America- Volume II*, Cambridge University Press, 1985.
8. Rodriguez O., Jaime E., *The Independence of Spanish America*, New York, Cambridge University Press, 1998.